

4. Сухомлинський В.О. Вчити вчитися / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.5. – С.426-436

5. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1. – С.209-400

6. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.3. – С. 283-583.

7. Сухомлинський В.О. Пависька середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.4. – С. 7-390.

8. Сухомлинський О.В. Природа, праця, світогляд / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.5. – С. 551-562

9. Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1. – С. 55-206.

10. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.4. – С. 393-629

11. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.3. – С. 7-279

12. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2. – С. 419-654.

13. Сухомлинський В.О. Школа і природа / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: у 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.5. – С. 536-551

УДК 37(092)

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Тетяна ГАВРИЛЕНКО (Київ)

У статті висвітлено погляди українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського на проблему формування творчої особистості молодшого школяра. Увагу звернуто на особливості дитячої творчості; визначення умов, що сприяють розкриттю творчого потенціалу, розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі урочної та позаурочної діяльності.

Ключові слова: творчість, дитяча творчість, формування творчої особистості, молодший школяр, початкова школа.

В статті освітлені погляди українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського на проблему формування творчої особистості молодшого школяра. Увагу звернуто на особливості дитячої творчості; визначення умов, що сприяють розкриттю творчого потенціалу, розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі урочної та позаурочної діяльності.

Ключевые слова: творчество, детское творчество, формирование творческой личности, младший школьник, начальная школа.

Сучасний рівень соціально-економічного, науково-технічного та інформаційного розвитку українського суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії й співробітництва зумовлюють необхідність появи та росту «креативного класу» як нової соціальної групи населення, здатного долати стереотипи, генерувати нові, незвичайні, несподівані, нестандартні ідеї, швидко й ефективно знаходити рішення проблемних ситуацій і завдань. Зростаючі потреби суспільства у творчих особистостях вимагають модернізації освітньої системи на всіх її рівнях. Серед пріоритетних завдань є відхід від традиційної моделі навчання та створення нової, що передбачає зовсім інші форми дидактичної та міжособистісної взаємодії, спрямованої на культивування творчо орієнтованої особистості. Особливої уваги в цьому контексті потребує перший рівень загальної середньої освіти, адже саме молодший шкільний вік є сприятливий для креативного становлення, накопичення суб'єктивного творчого досвіду як основи, без якої самореалізація особистості у подальшому стає малоефективною.

Проблема формування творчої особистості упродовж тривалого часу є важливим напрямом емпіричних пошуків та науково-теоретичних досліджень у галузі психології та педагогіки (В. І. Андреев, Д. Б. Богоявленська, В. І. Загвязинський, В. О. Кан-Калик, Н. В. Кичук, Г. С. Костюк, В. О. Моляко, М. М. Поташник, С. О. Сисоєва, Н. Ф. Талізіна, А. В. Хуторський та ін.). Концепція виховання всебічно розвиненої, творчої особистості займає центральне місце у педагогічній системі українського вченого-гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського. Звернення до його педагогічних поглядів є закономірним, оскільки положення і висновки педагога щодо формування творчої особистості молодшого школяра спираються на його багаторічні дослідження, апробовані та втілені у шкільній практиці, мають прогностичний характер, а відтак можуть бути невичерпним джерелом для розв'язання актуальних освітніх проблем.

Багатовекторна педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського є предметом дослідження українських учених М. Я. Антонця, Л. Д. Березівської, І. Д. Беха, Л. С. Бондар, Н. П. Дічек, Н. С. Побірченко, О. Я. Савченко,

О. В. Сухомлинської та ін. Ідеї вченого-педагога щодо формування творчої особистості школяра та їх розвиток у педагогічній теорії й практиці сучасної школи знайшли відображення у дисертаційних дослідженнях Г. Л. Бондаренко, В. А. Кошель, Ю. Г. Новгородської.

Метою статті є висвітлення поглядів В. О. Сухомлинського на проблему формування творчої особистості молодшого школяра у контексті їх творчого використання у системі роботи сучасної початкової школи.

Значимо, що, незважаючи на численні визначення поняття «творчість», найчастіше у філософській, психологічній та педагогічній літературі воно зводиться до розуміння діяльності або процесу зі створення якісного нового. Такого ж розуміння дотримувався і В. О. Сухомлинський та розглядав це поняття як створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, вершину духовного життя людини, показник найвищого ступеня розвитку її інтелекту, почуттів та волі [1, с. 278]. Суголосно із більшістю дослідників цього феномену педагог вважав творчість необхідною умовою існування людини; діяльністю, без якої немислиме пізнання власних сил, здібностей і нахилів, неможливе утвердження поваги до себе. «Я б назвав творчість, – писав Василь Олександрович, – самою суттю життя в світі знань і краси. Творчість – це діяльність, в якій розкривається духовний світ особистості, своєрідний магніт, що притягує людину до людини» [2, с. 480-481].

Досліджуючи особливості дитячої творчості, В. О. Сухомлинський акцентував на її принципових відмінностях від творчості дорослих: вона найчастіше позбавлена суспільної значимості, відзначається лише певними елементами новизни та має переважно суб'єктивний характер. «Може, маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість» [2, с. 481]. Творчість дитини проявляється і в тому, коли вона «в найтонших і найнепомітніших рисочках процесу праці та її наслідків помічає те своє, особливе, що відрізняє її діяння, її творення від діяння й творення інших людей» [2, с. 481]. Дитяча творчість є глибоко своєрідною сферою духовного життя, самовираження та самоутвердження, вона спрямована на опанування власної особистості, пізнання себе, відкриття індивідуальної самобутності кожної дитини [7, с. 117].

Оптимістично звучить думка вченого про те, що творчість – це не винятковий процес, який стосується лише окремих особистостей, а

пронизує життя кожної дитини. Особливістю дитячої творчості, як вважав педагог, є її тотальність, тобто вона властива усім без винятку дітям, є їхньою природною потребою. Вона нібито виливається з серця дитини, при цьому не знаючи правил, не підкоряючись певним закономірностям [7, с. 117]. А відтак важливим завданням педагогічного колективу школи й окремих учителів і вихователів є розкриття творчого потенціалу кожного учня, створення умов для розвитку та реалізації їхніх творчих здібностей. При цьому слід врахувати, що природа наділила дітей різними потенційними можливостями, здатністю до різних видів діяльності. «В одній дитині виявляються нахили до творчої праці в галузі рослинництва, в іншій – до технічної творчості, у третьій – до музики, у четвертій до поезії тощо. Школа повинна плекати кожний задаток, кожний талант...» [9, с. 27].

Формування творчої особистості школяра, як зазначав педагог, має ґрунтуватися не лише на врахуванні його індивідуальних особливостей, визнанні його неповторності та унікальності, а й вікових можливостях, оскільки специфіка кожного періоду вимагає різних умов, змісту, методів, форм і засобів роботи [1, с. 279]. Надзвичайно важливим етапом у становленні творчої особистості В. О. Сухомлинський вважав молодший шкільний вік, який характеризується чистотою та безпосередністю сприйняття, незвичайністю та багатством уяви, безмежністю фантазії, потребою вигадувати та створювати, здатністю захоплюватися й дивуватися, яскраво виражати свої емоції.

Учений був глибоко переконаний, що творчості треба і можна вчитися [7, с. 364]. Для здійснення поступального розвитку творчого потенціалу молодших школярів педагог використовував у процесі навчання завдання творчого характеру, що сприяли розвитку продуктивного мислення та формуванню навичок самостійного розв'язання певних протиріччя чи проблем; також створював ситуації, які активізували творчу активність учнів (ініціатива у виборі завдань, їх розв'язанні, організації пошукової пізнавальної діяльності тощо). Великі можливості для організації творчої діяльності дітей мали і нестандартні уроки: уроки мислення, уроки-мандрівки, уроки творчості, уроки-ігри та ін.

«Учити творчості» молодших школярів, як вважав В. О. Сухомлинський, слід і в процесі позаурочної діяльності, зокрема під час гурткової роботи. Так, у Павлівській школі щорічно працювало 40-45 гуртків, кількість яких у різні роки змінювалася, залежно від індивідуальних нахилів та інтересів дітей. Усі учні початкових класів із великим бажанням

відвідували гуртки (юних столярів, слюсарів-конструкторів, будівельників, радіотехніків, садівників і лісників, тваринників, квіткарів, бджолярів тощо), адже ця форма роботи була зорієнтована на актуальні потреби та можливості дітей, активізацію та підтримку їхньої творчої ініціативи. Відтак, опинившись у школі, дитина потрапляла в атмосферу різноманітної творчої праці [4, с. 326-328].

Вивчення й аналіз праць педагога («Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Духовний світ школяра», «Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів», «Сто порад учителям» та ін.) засвідчує, що важливою умовою формування творчої особистості молодшого школяра є залучення його до різних видів творчості. Зокрема, В. О. Сухомлинський переконливо доводив: «Найважливішим першоджерелом творчості як самовираження і самоутвердження особистості є слово. І творче натхнення, яке переживається вже в роки дитинства, починається з того, що слово як духовне багатство особистості стає будівельним матеріалом, з якого дитина щось створює. Твір, казка були першою сферою творчості, в якій дитина утверджувала свої здібності, пізнавала себе, переживала перше почуття гордості від того, що вона щось створює» [3, с. 566]. Одним з найцікавіших видів літературної творчості для учнів початкових класів є казка, адже – це цілий світ, у якому живе дитина. «Коли діти перебувають під враженням казкових образів, відбувається дивне явище: слово, колись почуте чи прочитане, немовби прокидається в тайниках свідомості, виблискує яскравими барвами, сповнюється пахощами полів та лугов, – і дитина творить поетичні образи» [7, с. 204]. Разом зі своїми вихованцями В. О. Сухомлинський обладнав «Кімнату казки», де діти, потрапляючи в атмосферу загадкового чарівного світу, з великим задоволенням не лише слухали, читали та інсценізували, а й створювали казки. «Дитяча фантазія в Кімнаті казки невечерпна. Досить дитині подивитися на новий предмет, як він уже пов'язується в її свідомості з іншим предметом, народжується фантастичне уявлення, дитяча уява вирає, думка тріпоче, очі загоряються, мова тече плавним потоком» [7, с. 322].

Розвиток літературно-творчих здібностей відбувався і через залучення дітей до написання різних видів творів (творів-роздумів, творів-спогадів, творів-фантазій, «творів з природи» тощо). Починаючи з першого класу, учні складали усні й письмові твори-мініатюри про багряне небо, шкільний сад, першу весняну квітку, срібні павутинки «бабиного літа», про своїх товаришів, працю батьків та ін. Написання творів було улюбленою справою молодших школярів Павлиської школи. За період навчання

в початкових класах кожна дитина створювала по 40-50 таких робіт [7, с. 365].

Найвищим ступенем літературної творчості учений вважав поетичну творчість, яка актуалізується вже у початкових класах і доступна кожній дитині. «Нічого особливого в тому, що діти пишуть вірші, я не бачив: це нормальна гра духовних сил, звичайний творчий вогник, без якого не можна уявити повноцінного дитинства» [7, с. 377]. Однак поетична творчість стає звичайним явищем, коли вчитель відкриває перед дітьми красу навколишнього світу й красу слова. «Дати дитині радість поетичного натхнення, пробити в її серці живе джерело поетичної творчості – така сама важлива справа, як навчити читати і розв'язувати задачі» [7, с. 376].

Багаторічні спостереження переконали педагога, що формуванню творчої особистості молодшого школяра сприяє і художня творчість (малювання, ліплення, вишивання, випилювання тощо), у процесі якої розвиваються особистісні якості – активність, відкритість, свобода самовираження, творча уява, творча самореалізація та ін., що визначають у результаті характеристики творчої особистості. Великі можливості, на думку В. О. Сухомлинського, має такий вид художньої творчості, як малювання. За допомогою ліній і фарб молодший школяр охоче передає свої почуття, думки, переживання, прагнення; висловлює своє бачення і ставлення до світу. Потяг до малювання у його вихованців ставав захопленням, діти не розлучалися зі своїми альбомами ні під час прогулянок, екскурсій чи туристичних походів. «Уже в 9-річному віці значна частина учнів після екскурсій до лісу, на поле, на будівництво електростанцій без порад і спонукань з боку педагога бралася за олівець, малювала картини і явища, що найбільше вразили їх» [1, с. 279]. Педагог радив використовувати малювання як джерело розвитку творчої уяви дитини. Так, починаючи з I класу учні складали оповідання в малюнках, малювали казки. У II-IV класах діти включали малюнок у творчі письмові роботи [8, с. 519]. Окрім малювання, розкрити творчий потенціал, розвинути творчі здібності молодшого школяра, як вважав учений, може і декоративно-прикладна творчість. Для цього у Павлиській школі працювали невеличка керамічна майстерня, гурток художнього випалювання і випилювання, де учні ліпили, виготовляли посуд, різні фігурки, створювали ляльки для шкільного театру тощо [5, с. 127].

Необхідною умовою виникнення дитячої творчості, його джерелом є також музична творчість. Слухаючи кращі зразки академічної (твори В. А. Моцарта, М. А. Римського-Корсакова, П. І. Чайковського, Е. Гріга, Ф. Шуберта, Ф. Шумана, М. В. Лисенка та ін.) та

народної музики, а також «музику природи» (шелест діброви, шепотіння стиглих колосків пшениці, бджолину арфу, дзиччання джмеля, пісню жайворонка, музику весняного лісу, блакитного неба, лугів і степів тощо), у дітей пробуджувалася уява, народжувалися яскраві картини, фантастичні образи. Так, перебуваючи під впливом мелодій Е.Гріга, «діти малювали у своїй уяві казкові печери, непролазні ліси, добрих і злих істот. Наймовчазнішим хотілося говорити; дитячі руки тяглися до олівця й альбому, хотілося відбити на папері казкові образи» [7, с. 138]. Водночас Василь Олександрович спонукав своїх вихованців до власної музичної творчості. І вже у «Школі радості», граючи на «нехитрій сопілці», діти не лише відтворювали народні пісні, а й імпровізували, створювали своєрідні оригінальні мелодії про літні вечори, про грозу й багрянний небосхил, про таємничу вирву біля греблі, про перелітних птахів.

Варто зазначити, що вчений неодноразово акцентував, що він не ставив своїм завданням підготувати майбутніх письменників, художників чи музикантів. Включення дитини в творчу діяльність необхідно не стільки для подальшого літературного чи художнього розвитку, скільки для особистісного духовного зростання, самоутвердження та самореалізації [1, с. 280; 4, с. 384; 7, с. 374].

Заслугове на увагу думка вченого про те, що сприятлива психологічна атмосфера актуалізує потребу у творчому самовираженні, знімає напруження, вселяє впевненість, підвищує пошукову діяльність, зміцнює віру у власні можливості. Джерелом емоційного комфорту, «душевної рівноваги» В. О. Сухомлинський вважав природу. Спостереження ранкової зірничі, неосяжних нив, далекого лісу, тремтячого марева на горизонті, мерехтіння зірок; слухання музики степу, дзвону цвіркуна, дзюрчання струмочка, пісні коників надихали дітей на створення яскравих образів, картин. Емоційне піднесення викликає в учнів не лише пізнання явищ дійсності, краса природи, а й твори мистецтва, різні види діяльності. Слід зазначити, що й сам процес та результати творчості мають супроводжуватися позитивними емоціями. Так, у роботі з молодшими школярами педагог використовував прийоми емоційного зараження, створення ситуацій творчого змагання, захоплення творчих досягнень [7].

Важливу роль у формуванні творчої особистості молодшого школяра В. О. Сухомлинський відводив учителю, який має показати їм зразки творчості, викликати бажання до творчої діяльності, відкрити в кожній дитині творця. «Якщо ви бажаєте, щоб діти творили, створювали художні образи, перенесіть

з вогника своєї творчості хоча б одну іскру у свідомість дитини. Якщо ви не вмієте творити або вам здається пустою забавою спуститися до світу дитячих інтересів, – нічого не вийде» [7, с. 324]. Отже, учитель має постійно працювати над собою, самовдосконалюватися, мобілізувати свої творчі здібності, збагачувати «репертуар» прийомів творчого навчання і виховання учнів.

Незаперечним є той факт, що родинна атмосфера має значний вплив на формування особистості. Не відкидаючи важливості шкільного виховання, особливу роль у процесі становлення творчої особистості педагог визнавав за сім'єю. Про це свідчить тематика лекцій («Творчість дитини віком від 4 до 7 років», «Творчість, гра, казка у вихованні дошкільників», «Творча праця дітей», «Творчість словом (складання казок, оповідань) як засіб розвитку розумових здібностей дітей»), які читалися у педагогічній школі для батьків, що функціонувала у Павлівській школі [6, с. 446; 8, с. 536].

Таким чином, В. О. Сухомлинський, глибоко обізнаний з особливостями дитячої творчості, визнавав, що вона властива кожній дитині. А відтак важливе завдання педагогічного колективу школи, враховуючи унікальність, неповторність, самобутність, індивідуальні та вікові особливості учнів, – розкрити їх творчий потенціал, створити можливості для розвитку та реалізації творчих здібностей. Умовами, що сприяють формуванню творчої особистості молодшого школяра, учений вважав: забезпечення реалізації творчих можливостей в урочній та позаурочній діяльності, використання в навчально-виховному процесі творчих ситуацій і завдань, проведення нестандартних уроків, залучення учнів до різних видів творчості (літературної, художньої, музичної), створення позитивного емоційного фону, творчу діяльність учителя. Теоретично обґрунтовані та практично апробовані положення та висновки вченого можуть бути творчо використані у роботі сучасної початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 209-400.
2. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 403–637.
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 283–582.
4. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7–390.
5. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів / В. О. Сухомлинський //

Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 122-139.

6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 391–626.

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Х. : Акта, 2012. – 563 с.

8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 419-654.

9. Сухомлинський В. О. Формування комуністичних переконань молодого покоління / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 7-146.

УДК 37.091:53

РОЗВИТОК ІДЕЇ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

Микола ГОЛОВКО (Київ)

У статті досліджується питання розвитку ідеї гуманітаризації як провідної тенденції трансформації навчально-виховного процесу з фізики в загальноосвітній школі. Висвітлюються пошуки механізмів посилення гуманітарної складової шкільного курсу фізики в історії вітчизняної дидактики фізики. Обґрунтовується визначальний вплив ідеї гуманістичної педагогіки видатного українського вченого та педагога В.О.Сухомлинського на становлення концептуальних засад системи сучасної шкільної фізичної освіти.

Ключові слова: гуманітаризація, В.О. Сухомлинський, зміст курсу фізики.

В статье исследуется вопрос развития идеи гуманитаризации как ведущей тенденции трансформации учебно-воспитательного процесса по физике в общеобразовательной школе. Освещаются поиски механизмов усиления гуманитарной составной школьного курса физики в истории отечественной дидактики физики. Обосновывается определяющее влияние идей гуманистической педагогики выдающегося украинского ученого и педагога В.А.Сухомлинского на становление концептуальных основ системы современного школьного физического образования.

Ключевые слова: гуманитаризация, В.А. Сухомлинский, содержание курса физики.

Постановка проблеми. Основоположним елементом сучасних педагогічних систем є творча особистість учня, на розвиток якої спрямовуються матеріально-технічні, організаційні, науково-методичні ресурси. Виховання особистості, спроможної продуктивно працювати в полікультурному середовищі, гармонійно облаштовувати свої взаємовідносини з природою та соціумом, є одним із найбільш важливих завдань загальноосвітньої школи.

Важливим напрямом модернізації загальної середньої освіти є її гуманітаризація, збагачення та осучаснення, адаптація до нових соціально-економічних умов. Актуалізуються питання стандартизації змісту освіти та оптимізації співвідношення гуманітарної і природничо-математичної його складових. Особлива увага приділяється розвитку гуманітарного потенціалу природничих наук, зокрема, й фізики, як основи науково-технічного прогресу, сучасної техніки та технологій.

Зростання протиріч між темпами технологізації всіх галузей життєдіяльності людини та її особистісними запитами зумовлює необхідність вирішення проблеми олюднення наукового знання та гуманітаризації шкільної природничої освіти. Витоки цього процесу закладені видатними гуманістами, праці яких складають основу сучасної педагогіки. Особливої актуальності набуває необхідність вивчення досвіду вітчизняних педагогів-

практиків другої половини ХХ століття, серед яких ключовою є постать В.О. Сухомлинського, як автора унікальної дидактичної системи, стрижнем якої є гуманістична парадигма. Дослідження впливу науково-практичних надбань талановитого вченого на процес гуманізації і гуманітаризації загальної середньої освіти забезпечить можливість удосконалення методичних систем навчання фізики відповідно до вимог сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. Актуалізація окресленої проблеми зумовила її широке обговорення у науковій літературі. У працях вітчизняних компаративістів показано, що гуманізація та гуманітаризація змісту загальної середньої освіти є однією з провідних тенденцій його трансформації в європейських країнах [7]. Важливість цього напрямку для вітчизняної системи шкільної фізичної освіти обґрунтована в дослідженнях відомих дидактів фізики О.І.Бугайова, С.У Гончаренка, Є.В. Коршака, О.І. Ляшенка, М.Т. Мартинюка, М.І. Шута, які визначили як концептуальні підходи щодо гуманітаризації шкільного курсу фізики, так і запропонували практичні механізми реалізації, зокрема, при створенні навчальних програм та підручників з фізики для середньої школи [3, 4, 5, 12].

У контексті пошуку витоків процесу гуманітаризації шкільної освіти, його основних напрямів та шляхів реалізації важливе значення мають праці В.Г. Кременя, в яких обґрунтовано